

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A1 DERSİ

UZUN TEZİ

TOPLUMUN GÖLGESİNDEKİ BİREYLER

Kılavuz Öğretmen: Tülay Cenik Akfırat

Öğrencinin Adı: İsmet Aslıhan

Öğrencinin Soyadı: Altınbay

Diploma Numarası:D1129096

Sözcük Sayısı: 3924

Araştırma Sorusu: Erhan Bener'in Sisli Yaz ve İlişkiler adlı yapıtlarında birey-toplum ilişkisi hangi boyutlarda nasıl ele alınmıştır ve bu ilişkilerin bireylerdeki yansımaları nelerdir?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı A1 dersi kapsamında hazırlanan bu uzun tezde, Erhan Bener'in "Sisli Yaz" ve "İlişkiler" adlı yapıtlarında birey ve toplumun ilişkisinin boyutları birey-aile, birey-arkadaşlık, birey-iş bağlamında ele alınmış ayrıca bu ilişkinin sonucu olarak gerçeklerden ve sorumluluktan kaçış, yalnızlık kavramları incelenmiştir. Ele alınan bu temaların odak figürler üzerinden yapıta nasıl yansıtıldığı incelenmiştir.

Giriş bölümünde iki yapıtın odak figürleri tanıtılmış, konuyla ilgili genel bir inceleme yapılmıştır. İki yapıt içinde bireylerin çevreleri ile olan ilişkisi üç genel başlık altında toplanmıştır; birey-iş, birey-arkadaşlık, birey-aile ve bu ilişkinin sonuçları olarak kaçış, sorumluluk ve yalnızlık sorunsalları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme, yapıtlardan yapılan alıntılarla güçlendirilmiştir.

(98 Sözcük)

İÇİNDEKİLER

1.Giriş.....	1
2.Birey-Toplum Çatışması	2
2.1Birey-İş İlişkisi	2
2.2Birey- Aile İlişkisi.....	4
2.3 Birey- Arkadaşlık İlişkisi.....	6
3. Birey-Toplum Çatışmasının Sonuçları.....	8
3.1 Yalnızlık.....	8
3.2 Sorumluluktan ve Gerçeklerden Kaçış.....	10
4. Sonuç.....	12
5. Kaynakça.....	13

Araştırma Sorusu: Erhan Bener'in *Sisli Yaz* ve *İlişkiler* adlı yapıtlarında birey-toplum ilişkisi hangi boyutlarda nasıl ele alınmıştır ve bu ilişkilerin bireylerdeki yansımaları nelerdir?

1. GİRİŞ

Sanatçılar içinde yaşadıkları topluma ve çağa tanıklık ederler, topluma ayna tutarak toplumsal sorunları bireye indirgeyerek irdelerler. İnsan sosyal bir varlık olduğu için içinde bulunduğu toplum ve çevre ile olan iletişimi bireyin hayatında önemli bir belirleyendir. Birey, toplumun bir parçasıdır; toplumsal düzen başlığı altında toplum kendisiyle aynı tip ve düşüncedeki insanları özümserken sıra dışı bireyleri ise yalnızlıkla sonuçlanacak sancılı bir yola doğru sürükler. Toplumdan farklı olmak beraberinde farklı davranış ve tutumlarla karşılaşmayı getirir, bu durum ise kişiyi kalabalıklar içinde yapayalnız hissettirir.

Türk yazını içerisinde farklı bir yere sahip olan Bener, yurt içinde ve yurt dışında çeşitli bürokratik görevlerde bulunmuş ve buralardaki izlenimlerini yapıtlarına sindirmiştir. Erhan Bener yapıtlarında, toplumun genel değerlerinden farklı değerlere sahip karakterlere yer verir. Toplumdan ve sıradanlıktan uzak olan karakterler hiç şüphesiz diğer insanlarla farklı bir ilişki ve iletişim içindedirler. Bener'in *Sisli Yaz* ve *İlişkiler* adlı yapıtları da toplumdan farklı bireylerin yaşamlarına ve toplumla ilişkilerine ışık tutar. Bu ödev için yazar Erhan Bener'in *Sisli Yaz* ve *İlişkiler* adlı yapıtlarının seçilmesinin nedeni, bu iki yapıttaki odak figürlerin toplumla yaşadığı derin ve benzer sıkıntıların açık bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır. Her iki yapıtın odak figürü toplumdan ve alışlagelmiş düzenden farklı bir yapıya sahiptir. Bu ödevde, yaşam koşulları birbirinden farklı odak figürlerin toplumla olan benzer ilişkisine yan sorunsallarla birlikte değinilecektir. Ayrıca Erhan Bener'in *Sisli Yaz* ve *İlişkiler* adlı yapıtlarında birey- toplum arasındaki ilişkinin nasıl ele alındığı da değerlendirilecektir.

Bir bireyin toplumla olan ilişkisini ele alırken kişilerin sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarını ele alıp, irdelemek gereklidir. Erhan Bener'in *Sisli Yaz* adlı yapıtındaki odak figür incelendiğinde ekonomik olarak rahata erişmiş ancak kültürel anlamda çok gelişmemiş bir karakter karşımıza çıkmaktadır. Aydın karakteri adı belirtilmeyen bir üniversitede hukuk eğitimi almıştır, ancak hukuki alanda önde gelen avukatlardan değildir. Yazıhanesini ve Buztaş Holding'in hukuk danışmanlığı görevine de eski aşkı ve arkadaşı Selma karakterinin isteği doğrultusunda getirilmiştir. Yapıtın bütünü boyunca Aydın karakterinin hiçbir kültürel

etkinliği yoktur. Aydın geçmişinde, özellikle öğrencilik yıllarında sanatla ve siyasetle ilgili bir gençken 12 Mart ve sonrasında tamamen başka bir yapıya bürünmüştür. Bu kültürlü ve devrimci genç, karşılaştığı gerçekler karşısında direnç gösterememiş geçmiş yaşantılarının da etkisiyle kendini sancılı bir sürecin içinde bulmuştur.

Erhan Bener'in *İlişkiler* adlı yapıtı ele alındığında ise Aydın karakterinden hem kültürel hem de ekonomik anlamda farklı bir figür karşımıza çıkmaktadır. İhsan'ın ailesi küçüklüğünde birçok maddi sıkıntı çekmiştir bu da önceleri pek çok açıdan onun eğitimini ve kültürel anlamdaki gelişimini kısıtlamıştır. Babası Muzaffer Bey, Dışişleri Bakanlığı'na kabul edildikten sonra aile bambaşka ortamlar içinde bulunmaya başlamış ve tatmin edici olanaklara sahip olmuştur. Tahran, Beyrut, Hamburg, Münih gibi kültürel anlamda zengin birçok yeri görme olanağına erişmişlerdir. İhsan buralarda birçok yabancı arkadaş edinmiş, yabancı okullarda eğitimini zenginleştirmiştir. Arapça ve Fransızca'ya hakim hale gelmiştir. Ancak bu kültürel zenginliklerle iç-içe olması İhsan'ın kendisiyle ve toplumla barışık bir birey olmasını sağlamamıştır. O da Aydın gibi geçmiş yaşantılarının da etkisiyle sancılı bir sürecin içindedir.

İki yapıtta da değişen ve dönüşen toplumsal yapı gerçeğinde sancı çeken odak figürler irdelenmiştir. Bu figürlerin toplumla yaşadıkları çatışmaların boyutları farklı olsa da sonuçlar birçok açıdan benzerlik gösterir.

2. BİREY- TOPLUM İLİŞKİSİNİN BOYUTLARI

2.1 Birey- İş İlişkisi

İletişimsizlik, iki yapıtın temel taşlarını oluşturan yan sorunsallardan biridir ve birey-iş ilişkisinin değerlendirilmesinde önemlidir. Erhan Bener'in *Sisli Yaz* adlı yapıtı ele alındığında yapıtın odak figürü Aydın'ın sosyal konumu ve maddi durumu iyi olmasına rağmen çevresiyle büyük bir iletişim sorunu olduğu gözlemlenmektedir. Buztaş Holding'in avukatlığını üstlenmiş olması onu farklı ortamlarda bulunmaya mecbur etmiştir. Aydın, bu ortamların çoğunun “yapay” olduğunun bilincindedir ve bu durum onun için katlanılmaz bir hal almaya başlamaktadır. Aydın'ın sürekli onlarla vakit geçirmek zorunda kalması istese de istemese de adım adım onlara benzemesine neden olmaktadır ve Aydın'da bunu değiştirmenin yollarını aramaktadır.

“ Halime baksana... Şu salondakilerle özdeşleşmiş gibiyim. Gibi değil, öyleyim. Bak şu iş adamlarına, politikacılara... Görünüşte ayrı dünyaların insanlarıyız ama öylesine kenetlenmişiz ki birbirimize... Yöntemlerimiz belki biraz farklı olabilir, ama hepsi o kadar. Hepimiz, bir başkasının sırtına binmişiz. Başkalarını sömürerek geçiniyoruz.” (Sisli Yaz, 28)

Aydın, iş hayatındaki çevresiyle sağlıklı bir iletişim içinde değildir; hatta Erhan Bener, yapıtın başında yer alan Buztaş Holding partilerinde çalışanların ve arkadaş olarak görünen kişilerin ilişkilerinin çıkar temelli ve samimiyetten uzak olduğunu okuyucuya güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Aslında seçkin gibi görünen zengin patronların kazançlarının çoğu gayrimeşru işlerden gelmektedir ve bu patronlar gerek kültür seviyeleri gerekse bilgi düzeyleri açısından sığ bir görüntü sergilemektedirler. *“ Onun da Uluslar arası TIR Taşımacılığı Şirketi'yle ilgili bazı kaygıları vardı. Gümrük müfettişleriyle maliye müfettişlerinin birlikte soruşturma yaptıklarını öğrenmişti.” (Sisli Yaz, 29)* Bu insanlarla olumsuz yargılarına rağmen çalışmaya devam eden Aydın, işini sahiplenmekle ilgili ciddi sorunlar yaşamaktadır.

Erhan Bener'in *İlişkiler* adlı yapıtı ele alındığında İhsan adlı ana karakterin Aydın ile kıyaslandığında daha bunalımlı ve karmaşık bir yapıya sahip olduğu gözlemlenir. Aydın'ın aksine İhsan'ın neredeyse hiçbir zaman bir işte dikiş tutturamaması çevresiyle ilişkilerini sadece aile ve ailenin yakın arkadaşları boyutuna indirgemıştır. İhsan iyi bir eğitim almasına rağmen bu eğitiminin karşılığını iş hayatında alamamıştır. Farklı kişiliği ve toplumla uyuşmayan yapısı nedeniyle girdiği işlerde uzun süre çalışmamaktadır. Giriştiği ve sürdürdüğü en uzun iş çevirmenliktir ve bu işi de cinsellik yüzünden kaybetmiştir,

“ Ticaret odası heyetiyle birlikte birtakım görüşmeler yapmak üzere gitmiştik Hamburg'a. Bir hafta kaldık. Görüşmelerin bittiği gün, Anlaşmalar Dairesi Başkan yardımcısı ile Dış Ticaret uzmanı biraz eğlenmeye karar vermişler. Beni de çevirmenlik yapayım diye aldılar yanlarına.” (İlişkiler, 184)

Gittikleri gece kulübünde tanıştıkları kızlarla birlikte olan İhsan bu kızlar tarafından soyulmuş; pasaportu, giysileri dahil her şeyi çalınmıştır. Yaşanan bu rezalette konsoloslukta büyük bir kriz yaratmıştır. *“ Konsoloslukta kıyamet koptu tabii. Büyük rezalet...” (İlişkiler, 188)* Yapıt boyunca kayda değer başka bir işle meşgul olmayan İhsan kendini

gerçekleyebileceği birikimini kullanabileceği bir alan bulamamıştır. Bu durum onun yaşam karşısındaki güvensizliğini arttırmıştır.

2.2 Birey- Aile İlişkisi

Bener'in *Sisli Yaz* adlı yapıtının odak figürü Aydın'ın ailesi ile sağlıklı bir iletişim içinde olmadığı gözlemlenmektedir. Birey, iş hayatında veya sosyal hayatında iletişim sorunu yaşayabilir, sorunlarını veya düşüncelerini açık bir şekilde ifade edemeyebilir; ancak aile içinde yaşanan iletişimsizlik bireyin iç dünyasında birtakım olumsuzlukların bulunduğu kanıtı niteliğindedir. Kendini açmak, sorunlarını paylaşmak psikolojik açıdan önemlidir ve bu nedenle aile ile olan ilişki çoğu zaman sığınılacak bir liman görevi görür. Aydın'ın annesi Huriye Hanım ve babası Selahattin Bey onun hayatında edilgen bir yere sahiptir. Aydın'ın sorunlarına karşı ilgisizdirler ve özellikle Huriye Hanım Aydın'ın evlenmesini kendisine tek görev bilmiştir. “ *Annesi niye ısrar etmişti bu kadar sanki? Yine bir kız bulmuş olmalıydı. “ Mürüvvetini görmek istiyorum” diye tutturacaktı.*” (Sisli Yaz, 45) Aydın ise bu sürekli kız bulma durumundan şikâyetçidir ve bu durum onda can sıkıntısı uyandırmaktadır. Babası ile iletişimsizliklerinin sebebi ise farklıdır; Selahattin Bey hayatı boyunca birçok zorluk yaşamıştır ve bu nedenle Aydın ile olan ilişkisi öğüt temellidir. “ *... Huriye Hanım'dan yakınmamış, Aydın'a öğüt vermeye kalkmamıştı...*” (Sisli Yaz, 65) Aydın'ın kurduğu ailede de benzer bir durum yaşanmaktadır, kendisinden yaşça küçük olan ve içe kapanık bir tutum sergileyen eşi Harika ile iyi ve sağlıklı bir ilişki kurduğu söylenemez. Evlilikleri sağlam temeller üzerine kurulmamıştır, bu evliliğin ne aşk evliliği olduğu ne de mantık evliliği olduğu söylenebilir. Aydın, Harika ile arasında en ufak bir ortaklık olmadığını farkındadır; ancak, yaşamından hoşnut olmadığı ve yeni bir başlangıca ihtiyaç duyduğu için onunla evlenir. “ *Daha önce boğucu bir tekdüzelik içinde, bir gri gölgeler dünyasında yaşadığını biliyordu. Bu tekdüzelik dışına kendisini atmak için o güne kadar hiçbir girişimde bulunmamıştı. Şimdi karşısına çıkan ışık gözlerini kamaştırıyordu.*” (Sisli Yaz, 76) Bu yüzden de evliliğinin geleceğinden umutlu olmak dışında yapabileceği fazla bir şey yoktur.

Erhan Bener'in *İlişkiler* adlı yapıtı bu bağlamdan ele alındığında, İhsan adlı odak figürün ailedeki iletişimlerinin ve ruhsal yapısının karmaşık olduğu gözlemlenir. İhsan çevresiyle sıkı bir iletişim içinde değildir. Bu durum aile ile iletişimin daha fazla önem kazanmasına neden olur. Alışlagelmişin dışında bir aile portresine sahip olan İhsan'ın gerek annesi Zehra Hanım gerekse babası Muzaffer Bey'le ilişkisi sağlıklı değildir. Ebeveynleri İhsan'ı hiçbir zaman

güçlü bir karakter olarak görmemişler, onun ne kadar zayıf ve iradesiz olduğunu da sıkça dile getirmişlerdir. “...kimse onun fikrini sormamış, kendi yolunu kendisinin çizmesine de izin vermemiş, babası kadar annesi de, Hümeysra da, durmadan iradesiz biri olduğunu söyleyip iteleyip, kakalamışlardı onu.” (İlişkiler, 81) İhsan, dünyaya istenmeden getirilmiştir ve bu yüzden de annesi ile babası aileleri tarafından dışlanmış, bunu da İhsan’a hep hissettirmişlerdir. İhsan ömrü boyunca “istenmeyen” kişi olmanın etkilerini üstünden atamamakta, bu da onun güçlü bir kişi haline gelmesini engellemektedir.

“Sıradan ve önemsiz... Çünkü o bugüne kadar kimsenin yaşamında birinci derecede rol oynamadı. Kimse onun için kendisinden bir şeyler vermeyi düşünmedi. Sadece bir yük olmuştu başkalarının sırtında. Bu dünyaya gelişi bile istenmiş değildi ve belki de aslında, onları hep birden bugüne taşıyan olaylar zincirini harekete geçiren, onun o beklenmedik gelişi olmuştu yeryüzüne.” (İlişkiler, 11)

Yapıtın ilerleyen bölümlerinde; İhsan, ailesiyle sıkı ilişkiler içinde görüncede bu ilişkinin sağlıklı olmadığı gözlemlenmektedir. Bunun nedeni ise; İhsan’ın ailesinin güçlü ve yol gösterici insanlar olmamasıdır. Aile bireylerinin kendileriyle ilgili çözemediği sorunlar vardır. Çapkınlığı ile ön plana çıkan atmaca lakaplı babasının hayatında cinsellik daima ön planda olmuştur, annesi ise kapalı bir kutudur ve bu kutu ancak yapıtın sonunda açılacaktır. “Oğluyla pek az konuşurdu Zehra Hanım. O da, onu dinlemek için değil, kendi dertlerinden yakınmak için.” (İlişkiler, 165) Herkesin kendi dünyasında yaşadığı bu ailede yol gösterme, destek olma, düşünceleri paylaşma geri planda kalmaktadır bu yüzden de aile bireyleri arasında sağlıklı bir iletişim mümkün olamamaktadır.

İhsan babası Muzaffer Bey’e karşı ilgisiz görünse de onunla ilgili gerçek düşünceleri Muzaffer Bey hastalandığında ortaya çıkar. İhsan ebeveynlerine ne kadar uzak görünse de, özellikle de babası Muzaffer Bey’e, aslında onlara içten içe bir o kadar da bağlıdır. Bu bağlılık yüzünden de odak figür bir türlü güçlü ve bağımsız bir kimlik oluşturamamaktadır.

“Her şeye karşın, o yine de kendisi için bir bağlama limanı. Ya da limanıydı. Hiç değilse bir zamanlar. Farkında olarak, ya da olmayarak, geçmiş yaşamıyla ilgili her köşede onunla karşılaşmıştı. Serseri bir mayın gibi oradan oraya savrulurken bile. Zaman zaman bu mayın bir yerlere çarpıp patlama noktasına geldiğinde bile.” (İlişkiler, 81)

İhsan neredeyse hiçbir zaman Muzaffer’in istediği gibi bir evlat olamamıştır: “atmaca” lakaplı Muzaffer’in güçsüz, karakersiz oğludur o, babasının bu tutumları yüzünden de İhsan

benliğini sorgularken çoğu kez ailesiyle ilgili aidiyet sorunları yaşamaktadır. “*Düşünüyorduda, aynadaki surat, sanki öyle bir adamın oğluna ait değildi. Olamazdı.*” (İlişkiler, 121)

İhsan’ın hayatında yol gösterici rolünü Muzaffer Bey’in çok yakın arkadaşı olan İhsan Bey üstlenmiştir, “*Hiç evlenmemişti. Onları kendi ailesi yerine koyuyordu. Babası tapardı ona adeta.*” (İlişkiler, 42) İhsan güçlü bir kişi değildir, bu yüzden de hayatta çoğu kez işlerini yarım bırakmış ve gerek sosyal gerekse ekonomik açıdan yaşamı bir türlü bir düzene oturtamamıştır. İhsan Bey, İhsan’ı yapıtın başından beri kanatları altına almıştır ve ona iş bulmuştur, cebine para koymuştur. Bu durum İhsan’ı giderek bağımlı bir insan yapmıştır ve ne zaman yeni bir başlangıca ihtiyaç duysa birilerinin desteğine, yardımına muhtaç hale gelmiştir. İhsan Bey, İhsan’a Muzaffer Bey’de bulamadıklarını vermiştir. Yapıtın sonunda İhsan’ın gerçek babası olduğu ortaya çıkan İhsan Bey çoğu zaman ona baba şefkatiyle yaklaşmış, giriştiği işlerde İhsan’ı kollamıştır.

İhsan’ın kardeşi Hümeysra, İhsan için yapıtındaki en değerli karakterlerden biridir. Bu karakterin İhsan’a etkisi yapıtın başından beri dikkat çekicidir. İhsan ile Hümeysra’nın ilişkisi kardeşlikten, daha doğrusu üvey kardeşlikten, çok ötedir. Zaten yapıtın ilerleyen bölümlerinde duygusal yakınlaşmalar kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşmektedir. “*Ona daha o zamanlar, çocukluk günlerindeki kadar çok farklı duygular beslemeye, aşık olmaya başlamıştı galiba.*” (İlişkiler, 271) Hümeysra, İhsan’ın ufkunu genişleten, ona yol gösteren kişidir ve İhsan hayatının ilklerini hep Hümeysra ile yaşamıştır. “*İlk sigarayı da Hümeysra’nın elinden içtiğini anımsıyor.*” (İlişkiler, 279)

2.3 Birey- Arkadaşlık İlişkisi

Sisli Yaz’ın odak figürü Aydın’ın ve arkadaşlarının ilişkisi incelendiğinde; eski devrimci arkadaşları Murat ve Jale, bir şekilde bağımlı olduğu Selma ve bir sekreterden çok bir arkadaş olan Güzin Hanım ön plana çıkmaktadır. Murat, Jale ve Selma Aydın’ın üniversiteden arkadaşlarıdır ve onun hayatında önemli bir yere sahiptirler. Murat ve Jale her daim Aydın’ın yanında olmuşlardır ve onun en güçlü dayanaklarıdır. Harika ile olan evliliğine bir anlam veremeseler de, hatta bu evliliğe karşı olsalar da, Aydın’a hep destek olmaktadır. Selma karakteri ise Aydın gibi karmakarışık bir karakter olarak okuyucunun karşısına çıkar. Selma, kocası Hadi Bey’i Aydın ile aldatmaktadır. Üstelik bu durumdan herkes haberdardır. Selma’nın Aydın’la ilişkisi daha çok cinsellik ağırlıklıdır ve aralarındaki iletişim çok

kopuktur. Hayatın tek düzeliğinden sıkılan bu iki figür, belki de, farklılık arayışı içinde buluşmakta, canları istemediğinde birbirlerinin yüzüne bile bakmamaktadırlar. Yapıtın ilerleyen bölümlerinde de bu ilişki sonlanırken, Selma eşini genç bir şair ile aldatmaya başlar. Gelişen bu durum ise Aydın'ın bir kurtuluş olarak gördüğü Harika'ya daha çok bağlanmasına ve bu evliliğin gerçekleşmesine neden olur.

Güzin Hanım da yapıttaki dikkat çekici karakterlerden biridir. Aydın'ın sekreteridir; ancak Aydın'ın hayatına etkisi bu görevden çok ötedir. Aydın'ın Güzin Hanım'a karşı hisleri hiçbir zaman net değildir, onu bazen bir sekreter, bazen değerli bir arkadaş olarak görmektedir. Güzin Hanım birikimiyle, yalnız başına yaşamasına rağmen karşılaştığı pekçok sorun karşısında dik duruşuyla Aydın'ı etkilemektedir. “ *Hareketli tatlı ela gözleri ışıl ışıldı. Hayat dolu bir kadındı. Hayat dolu ve çekici bir kadın. Neden bir sevgili bulmuyordu kendine? Yoksa erkekleri küçümsüyor muydu?*” (Sisli Yaz, 80) Kendini onun yanında iyi ve rahat hissetmesine karşın ne Aydın zincirlerini kırıp Güzin Hanım ile gerçek bir arkadaşlık kurabilmektedir ne de Güzin Hanım böyle bir adım atma cesaret gösterebilmektedir. “ *Bu kadınla gerçekten arkadaşlık kurabilirdi. Yapmacıksız, içten ve güvenilebilir bir insandı. Belki bir gün, Selma'dan boşalacak yeri doldurabilirdi.*” (Sisli Yaz, 133) Harika'yla evlendikten sonra bir adım atıp Güzin Hanım'ı evinde ziyaret etmiştir ve o ortamda kendini çok rahat hissedip uykuya bile dalmıştır. Bu ziyaret birbirlerine en yakın oldukları andır ve bundan öteye de taşınmamıştır.

Bener'in *İlişkiler* adlı yapıtında ise İhsan'ın arkadaş olarak gördüğü tek kişi okul arkadaşı Turgut'tur. Turgut'la olan tanışıklığı Ankara'daki yatılı lise yıllarına dayanmaktadır. İhsan özellikle burada büyük sıkıntılar çekmiştir, çünkü çevresiyle iyi bir iletişim içinde değildir. Kendini bu şehirde yapayalnız hissetmekte ve bu okuldaki konumunu mahkumlarla özdeşleştirmektedir, “ *Bir sabah olsaydı... Ankara'daki ilk yalnız sabahı olacaktı bu. Hastalar da sabahı beklerdi... hapishanedekiler de. O da o anda kendisini bir hapishaneye kapatılmış gibi hissediyordu.*” (*İlişkiler*, 117) Özellikle yatılı okullarda yeni gelen çocuklar ortama uyum sağlayamamakta ayrıca okuldaki çocuklarda yeni gelenlere olumlu yaklaşmamaktadırlar. İhsan'ın yatılı okul yılları da bunu örnekler niteliktedir. İhsan'ın içe kapanık bir kişiliğe sahip olması da okuldaki çocukların onun üstüne daha fazla gelmesine sebep olmuştur. Daha güçlü bir yapıya sahip olan Turgut İhsan'ı kimi açılardan kendisiyle özdeşleştirdiği için onu korumuş onunla arkadaşlık kurmuştur, “ *Herkes düşman gibi görünüyordu gözüme. Üstelik, ben de senin gibi, bir kıza aşkıttım memlekette.*” (*İlişkiler*, 116)

Yapıt boyunca İhsan'ın koruyucu bir figüre ihtiyaç duyduğu bu karakterle de açık bir şekilde gösterilmektedir.

3. BİREY-TOPLUM ÇATIŞMASININ SONUÇLARI

3.1 Yalnızlık

İnsan sosyal bir varlık olduğu için yalnızlık bireyin psikolojisini çok zorlu bir yola sokar. Başka insanlarla duygu ve düşüncelerini paylaşamamak bireyi gittikçe kapalı bir kutu haline getirir ve bu bunalımlı yapı gün geçtikçe artarak süregelir. Erhan Bener'in *İlişkiler* adlı yapıtındaki İhsan karakteri daha önceki bölümlerde verilen nedenlere bağlı olarak yapayalnız bir bireydir ve bu durum onu karmaşık ve sağlıksız bir ruhsal yapıya sürüklemektedir. “*Son zamanlarda sık sık gördüğü bir kabus bu: Bacakları etli, iri tarantulalar, kıvr kıvr çıyanlar, boşluğa kayan duvarlar... Ellerinin titremesini durdurmaya çalışıyor; boşuna.*” (**İlişkiler, 7**) Ayrıca küçüklüğünden beri peşini asla bırakmayan yalnızlık, İhsan'ın hayatında birçok kez suratına sert bir tokat gibi çarpmaktadır. Yalnızlıktan kaçmak için sığındığı içki alemlerinde ve cinsel birlikteliklerinde bile bu duygu kendisini derin bir şekilde ona hissettirmektedir. “*Horladığını yüzüne vuracak bir yakını olmaması ne kötüydü. Yalnızlığın bu tür tanımını hangi bilimsel kitapta, ya da edebiyat şaheserinde bulabilirdi insan?*” (**İlişkiler, 165**)

Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi İhsan'ın çevresiyle sağlıklı bir iletişimi bulunmamaktadır ve bu durum da onun yalnızlığını dindirecek başka alanlara yönelmesine neden olmaktadır. İhsan'ın iki tane sığındığı liman vardır, bunların birisi hiçbir zaman vazgeçemediği içki bir diğeri ise cinselliktir. İnsanoğlu yapısı gereği bir yere yönelme ve bağlanma ihtiyacı duyar, İhsan karakteri de sağlıksız bir iletişim dünyasından ve sosyal hayattan tek kaçış yolu olarak bu ikiliye sığınmaktadır. Bu dünyaya içkisiz katlanılamayacağını ve içkinin yaşamındaki önceliğini sık sık dile getirmektedir. “*İçki, onun için kişisel bir doyum aracıydı. Onu kimseyle paylaşamazdı.*” (**İlişkiler, 36**) İhsan kendisini serserinin teki olarak tanımlamakta ama yazar onu okura daha farklı bir şekilde sunmaktadır. Çoğu zaman bir serseri gibi davranmakta ancak İhsan'ın içinde ve zihninde bundan fazlası olduğu da okura sezdirilmektedir.

İhsan, bu dünyanın ve insanların kabuklarını kırıp gerçek hayatla yüz yüze gelmiş ve bu gerçeklerle acısı katlanarak artmıştır, “*Bu taraftaki dünya canını acıtacak kadar aydınlık ve keskin.*” (**İlişkiler, 8**) Kendini ancak içkiyle bu dünyadan uzak tutmayı

başarabilmektedir.Önceleri bir kaçış olarak sığındığı içkiyi içtikçe daha fazlasını ister hale gelmiş ve sonucunda içkinin kölesi olan İhsan'ın yalnızlığı boyutlanmıştır.

Odak figürün içkiden sonra bir diğer sığınağı ise cinselliktir. Sorunlara ve hayata karşı edilgen tavır İhsan'ı düzenli ve ciddi ilişkiler yerine cinsellik odaklı ilişkilere yöneltmektedir. “ *Hümeyra ile yaşadıkları; daha sonra da Phinicia Oteli'nde, Yahudi kızı Ester'le geçirdiği bir gecelik inanılmaz serüvenin en renkli ve keyifli, ama aynı zamanda hala canlı, bir bakıma can atıcı sahneleri...*” (**İlişkiler, 110**) Yapıt boyunca İhsan'ın aşk anlamında yaşadığı tek ciddi ilişki üvey kardeşi Hümeyra ile olan ilişkisidir. Bu ilişki ise çevreden ve aileden korkulması nedeniyle bir türlü rayına oturamamakta, bu da İhsan'ın umutsuzlukla içe kapanmasına neden olmaktadır, “ *Karşısında duran Hümeyra mıydı yoksa? Niye öyle bulanıyordu ona bakarken gözleri?*” (**İlişkiler, 101**) İhsan'ın sorunlarına, yalnızlığına, bunalımlarına ne içki ne de cinsellik kesin ve uzun vadede yardımcı olabilmektedir. Bunlar ancak kısa süreli tedaviler olmuştur ve ilişkileri sona erdiğinde de yalnızlığı yine İhsan'ın yüzüne çarpmıştır. “ *Sonrasını anımsamıyordu İhsan. Gözlerini açtığı anda bilmediği bir yatakta, çirilçiplak ve yapayalnızdı. Yıllar sonra Hamburg'ta olduğu gibi.*” (**İlişkiler, 109**)

Erhan Bener'in *Sisli Yaz* adlı yapıtı ele alındığında ise İhsan'ın aksine Aydın karakteri kalabalıklar içinde yapayalnız bir portreyle okurun karşısına çıkmaktadır. Aydın'ın maddi anlamda hiçbir sıkıntısı yoktur; ama bu durum onun hayattan sıkılmasını ve yapayalnız olmasını engellemez. İşi gereği birçok ortamda farklı kişilerle olmasına rağmen Aydın bambaşka bir dünyaya aittir. Çevresi kalabalıktır, dışardan bakan bir göz o karakterin yalnızlıkla boğuştuğunu aklına getirmez; ancak Aydın yapayalnızdır ve çoğu zaman ne yapacağını bile bilememektedir. Daha önce de ele alındığı üzere Aydın çevresiyle sağlıklı ve ruhsal durumuna olumlu etki edebilecek bir ilişki içinde değildir. Bu durum ise hiç şüphesiz Aydın karakterinin yalnızlığa sürüklenmesinin temel nedenidir. Aydın'ın her günü bir diğerinin aynısıdır, zamanının çoğunu yazıhanesinde geçirmekte ve bu tekdüze, yapayalnız yaşamı, tutuculuğu bir kenara bırakıp keskin bir karar ile değiştirmek istemektedir. “*Yaşlandıkça tutucu olmaya başlamıştı galiba. Farkında olmadan, kafasında bir kurulu düzen fikri oluşmuştu.*” (**Sisli Yaz, 51**) Bu değişikliği ise kurulu bir düzeni getirecek olan evlilikte arar. Evliliğe attığı bu adım ne delicesine bir aşkın sonucudur ne de bir tutkunun. Bu evliliğin birincil amacı Aydın için hayatını değiştirmek ve uzun yıllardır acısını çektiği yalnızlığını bir parça olsun dindirmektir. Harika ile evlenmeye karar vermesi Aydın için çok sancılı bir süreç olmuştur; çünkü genç eşiyle arasında aşk namına hiçbir şey olmadığı farkındadır; ancak bir

taftan da ona ihtiyacı vardır. “Yıllardan beri bir gölgeler dünyasında yaşıyordu. Ne tam karanlık, ne tam ışık. Çok sıcak, can sıkıcı, sisli yaz akşamında o taptaze güzellik... Çarpılmışa dönmüştü onun karşısında; çünkü buna hazırdı.” (Sisli Yaz, 263) Aydın’ın yaşamında yeni bir sayfa açması ancak Harika ile mümkündür ya da en azından Aydın öyle umut etmektedir. Bir taraftan ise genç bir kızı kendi yeniden doğuşu için kullanmayı ve kurban etmeyi doğru bulmamaktadır. Çevrenin bu konudaki yaklaşımına ise kulak tıkamaktadır ve gerçek dışı bir şekilde gelecekte bu ilişkinin düzelmesini umut etmektedir. Umut duygusuna bu kadar bağlanması da yalnızlık duygusunun onu ne kadar çaresiz bir duruma sürüklediğinin bir kanıtıdır. “İnsanın kendisini bile bile tehlikeye atması diye buna derlerdi işte.” (Sisli Yaz, 263) Odak figürlerin yaşayışlarında görüldüğü üzere ne evlilik Aydın’ı ne de içki ve cinsellik İhsan’ı yalnızlıktan kurtarabilmiştir.

3.2 Sorumluluktan ve Gerçeklerden Kaçış

Güçlü ve sağlam bir yapıya sahip olmayan bireyler sorunlara ve sorumluluklara karşı kendilerine kaçışı bir çözüm yolu olarak seçmektedirler. Bir koruma içgüdüyle bireyler ‘kaçış’ yolunu tercih etmektedirler. Erhan Bener’in *İlişkiler* adlı yapıtındaki İhsan karakteri yapıtın başından beri hayata ve özellikle zorlayıcı durumlara karşı edilgen bir tavır takınmaktadır. Bu durumun temelinde ise İhsan’ın küçük yaştan itibaren ailesi tarafından iradesiz ve güçsüz olarak nitelendirilmesi yatmaktadır. Ailesi onu iradesiz bir birey olarak gördüğü için de İhsan hayatı boyunca asla kendini güçlü biri olarak görememiştir.

“ Peki, onun için söylediklerinde haksız mıydı herkes? En yakınları ve patronları? Bugüne kadar kendisini, dışarıya karşı değil, kendisine karşı, onların hep haksızlık ettiklerini, acımasız ve aceleci davrandıklarını, hatta onu görmezden, bilmezden, tanımazdan gelerek bir köşeye ittiklerini düşünerek savunmuştu.” (İlişkiler, 81)

İhsan’ın istemeyerek de olsa aldığı en büyük sorumluluk babasının ameliyat kararıdır. Odak figür ne başkalarının güvenini kazanmıştır ne de kendine güvenmektedir, bu nedenle aldığı kararlardan sonra derin acılar çekmektedir. Babasının sağlığı için aldığı ameliyat kararı sonucunda da yine gelgitler yaşamış, sorumluluk almanın ağırlığını taşıyamamıştır. “Her şeye hazırım ama, ölümün geride kalanların sırtına yüklediği tatsız sorumluluklara değil...” (İlişkiler, 45) İhsan kendi gerçeğinden kaçmayı seçerek Ankara sokaklarında oradan oraya sürüklenmiştir ve acılar içinde olan babasından kendisini uzaklaştırmıştır. “Ankara’yı örten sis sıyrılmış... nereden geldikleri, nereye gittikleri belli olmayan insanlardan oluşan

kalabalık, sokak aralarında... karmakarışık, insanca olmayan buğulu ve soğuk bir anafora dönüşüyor, dalgalanıyordu.” (İlişkiler, 285)

Odak figür sorunlarla baş etmede kolay yolu seçip içkiye sığınmaktadır ve hayattaki dertlerini görmezden gelmeyi tercih etmektedir. Bu durumun gerçek nedeni ise çevresine karşı güçlü ve kararlı bir duruş sergileyememesidir. Ayrıca İhsan sorunlardan kaçmayı sürdürdükçe onlar katlanarak onun sırtına binmeye devam etmektedir. İhsan’ın yapıt boyunca almak istediği tek sorumluluk, Hümeysra ile evlenip kızına babalık yapmaktır, nitekim bu da gerçekleşmemiştir.

Bener’in *Sisli Yaz* adlı yapıtı ele alınırsa Aydın karakterinin de güçlükler karşısında kaçıış seçtiği gözlemlenmektedir. Bu karakterin hayatı boyunca başkaldırdığı ve özgürce kendini ifade edebildiği tek dönem öğrenciliğidir. 12 Mart öğrenci olaylarında rol oynamıştır ve geçmişinde devrimci bir yapıya sahiptir. Ancak bir polis kurşunu ile yara aldıktan sonra Aydın devrimcilikten elini eteğini çekmiştir. “*Jale’nin alay olsun diye söylediği söz doğru. Modern bir sağcıyım ben. Fakülte yıllarındaki tutumum bir istisna. Öyle olmasa böyle çabucak pes etmezdim.” (Sisli Yaz, 57)*

Aydın’ın iş hayatı ele alındığında Buztaş Holding’in hukuk danışmanı olmasına rağmen işi ile ilgili umursamaz bir tavır içinde olduğu gözden kaçmamaktadır. Yazıhanesine gelen şirketin üst düzey çalışanları ona can sıkıntısından başka hiçbir şey vermemektedir. “*Mali İşler Koordinatörünün yazıhanesine önceden haber vermeden gelmesine bir anlam veremedi...Bunu, başından savmak için söylemişti, ciddiye alacağı aklına bile gelmemiştii. Can sıkıntısıyla hemen kalktı yerinden.” (Sisli Yaz, 51)* Şirket dışında aldığı davalardan ise çok seyrek bahsedilmektedir. Bu davalarla sıkılarak ilgilenmekte, zaman harcamanın yollarını aramaktadır bu durumda onun iş hayatını ve sosyal hayatını etkilemektedir. Aydın işle ilgili sorumluluklardan kaçarak kendisini sık sık dışarı atmaktadır, zihninde sürekli şimdi ne yapsam nasıl vakit geçirsem düşünceleri dört dönmektedir. Zihninde ne kendiyile ne de işiyle ilgili olmadığı için bir boşlukta yaşamaktadır ve yapıt boyunca yaşamımız için çok önemli olan zaman kavramını tüketmenin yollarını aramaktadır. Bu durumda onun kaçışlarının ne kadar boyutlu olduğunu gösterir. İşinden, evinden kendi gerçeğinden kaçan Aydın için zaman gittikçe anlamsızlaşmaktadır.

4. SONUÇ

Birbirinden bambaşka figürlere ve yaşayışlara yer verilen Erhan Bener'in *Sisli Yaz ve İlişkiler* adlı yapıtlarında toplumdan farklı bireylerin toplum ve benlikleri ile yaşadıkları çatışma aydınlatılmaktadır. Odak figürlerin aileleri, arkadaşları ve işleri ile olan ilişkileri bu çatışmayı okuyucuya detaylı bir şekilde yansıtmaktadır. Yazar, bu ilişkiler ve psikolojik çözümler ile okuyucuyu odak figürlerin iç dünyasına çekmektedir ve onların toplumla olan ilişkileri bu yolla net bir şekilde aydınlatılmaktadır.

Aydın karakteri ekonomik bağımsızlığını kazanmış bir holding avukatıdır; ancak buna rağmen ne ailesi ne de çevresi ile sağlıklı bir ilişki kurabilmiştir. Kalabalık içinde iç çatışmalar yaşayan yapayalnız bir birey portresi çizmektedir ve bunun sonucunda da sağlıklı kararlar verememektedir. Tekdüzelğin içinde boğulan bu karakter kendisine bir kaçış bir kurtuluş olarak evliliği seçmekte; ancak bu evlilik sağlam temellerle kurulmadığı için onun beklentilerini karşılayamamaktadır. İhsan karakteri de sağlıklı ilişkiler kuramayan yalnız bir bireydir. Yalnızlık, alkol ve karabasanlar İhsan'ın hayatının vazgeçilmez öğeleri haline gelmektedir.

Toplumdan farklı bir portre çizen bu figürlerin aileleri ve arkadaşları ile sağlıklı iletişimlerde bulunmadığı görülmüştür. Bu sağlıklı iletişimlerin onların davranışlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu iki figür de kendi ayakları üzerinde duramayan güçsüz, sağlıklı bireyler olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Kendilerini var edecek kalıcı çözüm yolları geliştiremeyen Aydın ve İhsan karakterleri gerçeklerden ve sorumluluklardan kaçarak içinden çıkamayacakları bir yalnızlığa mahkum olurlar.

5. KAYNAKÇA

— Bener, Erhan. Sisli Yaz. 1. Basım. İstanbul:Kaynak Yayınları, Mart, 1984

—Bener, Erhan. İlişkiler. 2. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, Kasım, 2002